

УДК 378.147

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.3>

Б. Є. ЖОРНЯК

*кандидат педагогічних наук, завідувачка кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: bogdana.zhorniak@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-9122-9323>*

С. М. ТКАЧУК

*викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: svitlanka56@gmail.com
<http://orcid.org/0000-0002-6797-4411>*

О. М. ЮРЧУК

*викладач кафедри теорії, методики музичної освіти та інструментальної підготовки, Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: ouurchuk@ipc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0002-2790-7767>*

ФОРМУВАННЯ САМООСВІТНЬОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНЬОГО УЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

Актуальність порушеної у статті проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва зумовлена докорінними змінами, що відбуваються у сучасному суспільно-політичному, економічному і культурному житті України, в національній освіті, музичній теорії та практиці.

Основною вимогою сучасної музичної педагогічної освіти є підготовка висококваліфікованого, грамотного і освіченого педагога-музиканта зі сформованими професійними компетентностями, що забезпечують в умовах кардинальних соціальних і культурних перетворень, інтенсивного розвитку Нової української школи здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, творчої реалізації педагогічно важливих функцій – освітньої, виховної, науково-методичної, соціально-педагогічної, організаторської, культурно-просвітницької та інших.

Сьогодні проблема професійної підготовки вчителів мистецьких дисциплін особливо актуальна, оскільки мистецька освіта має важливе значення у загальній освіті й вихованні молоді, підготовці її до майбутньої творчої діяльності.

У статті автори розглядають самоосвітню компетентність майбутнього вчителя музичного мистецтва як його професійно-особистісну характеристику, що базується на внутрішній мотивації та розвинених пізнавальних інтересах до постійного і систематичного поповнення знань – фахових, психологічних, методичних, загальнокультурних. Ці знання забезпечують здатність успішно проектувати свій подальший загальний і професійний розвиток. В цьому контексті, автори дають таке визначення самоосвітній компетентності майбутнього педагога: це системне інтегративне явище його послідовної професіоналізації, характеристика активної навчально-пошукової діяльності, що веде до позитивних професійних змін на шляху до педагогічної майстерності.

У змісті статті обґрунтовано структуру формування самоосвітньої компетентності майбутнього педагога-музиканта, що ґрунтується на його самостійній навчально-пізнавальній, інформаційно-пошуковій, дослідно-експериментальній і художньо-творчій діяльності, визначенні для себе і прогнозуванні результатів самонавчання.

Ключові слова: педагогічна грамотність, педагогічний досвід, професійна педагогічна освіта, самоосвіта, самоосвітня компетентність.

Вступ. Сьогодні професійний розвиток майбутнього учителя музичного мистецтва відбувається в умовах перебудови педагогічної системи школи, перегляду її традиційних

педагогічних завдань, технологій і методів навчання, спрямованих на підвищення якості освіти, відновлення її престижу.

Нова українська школа висуває принципово важливе завдання – підготувати освіченого, педагогічно грамотного, гармонійно-розвинутого фахівця, здатного до постійного оновлення своїх загальних і професійних знань, до самоосвіти, самовдосконалення і самовиховання.

Суспільні вимоги до педагога, його освітньої діяльності чітко викладені в державних документах про освіту, базових професійних стандартах щодо рівня професійної компетентності фахівця, в діючих навчальних програмах, методичних порадах і рекомендаціях, якими керуються вчителі у своїй освітній практиці.

Однак, особистісні освітні потреби кожного окремо вчителя, як правило, визначаються певним обмеженим колом його власних інтелектуальних, професійних, мотиваційних та інших інтересів, а також певних соціально-психологічних, організаційних, комунікативних відносин в педагогічному колективі.

1. Постановка проблеми. Освітні проблеми учителя музичного мистецтва пов'язані зі змістом, характером і способами його практичної освітньо-мистецької діяльності, що базується на сформованому творчому педагогічному досвіді.

Як відомо, педагогічний досвід вчителя – це його власні професійні знання і практичні надбання. До певної міри це стабільна і певним чином консервативна система набутих вчителем і апробованих на практиці вмінь і педагогічних дій та професійних відносин. Але, сьогодні нові суспільні вимоги передбачають швидкі зміни і трансформації в соціальній, інформативній, науковій, практичній та інших сферах педагогічної діяльності.

В процесі педагогічної практики вчитель, з одного боку, намагається виробити свою особистісну систему педагогічного досвіду, свій стиль роботи, а з іншого, – йому необхідно постійно змінювати, часто просто руйнувати усталені стереотипи, інакше вироблена ним система відстає від соціально-історичного процесу, нової освітньої парадигми. А для вчителя відповідність швидкоплинним соціальним змінам – необхідна умова його професійного само-

розвитку і вдосконалення, що є головним у професії педагога.

На думку сучасних науковців, педагог сам повинен постійно вчитись, не залежно від віку і досвіду, вдосконалювати стиль своєї роботи, шукати нові і захоплюючі форми з дитиною.

2. Аналіз попередніх досліджень. Визначаючи основні засади формування самоосвітньої компетентності учителя, автори спираються на наукові праці Н. Бібік, О. Дубасенюк, О. Красовської, О. Кучерявого, С. Сисоевої та ін., які висвітлюють різні аспекти професійної компетентності педагога.

Однак аналіз наукових робіт учених свідчить про те, що проблема формування самоосвітньої компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва, ще не стала предметом ґрунтовних спеціальних досліджень. Ученими розкриті лише окремі аспекти цієї проблеми.

Мета статті – проаналізувати теоретико-методологічні засади і організаційно-методичні умови, відзначити зміст і методи вирішення проблеми формування самоосвітньої компетентності майбутніх вчителів музичного мистецтва.

3. Результати та дискусії. Використовуючи набутий педагогічний досвід як напрацьовану систему, учителю необхідно постійно узгоджувати свою професійну діяльність з вимогами часу, переосмислювати низку педагогічних проблем, модернізувати освітній процес, підняти його на якісно новий щабель ефективності. Це вимагає постійного оновлення знань в галузі педагогіки, вікової психології, мистецтвознавства, методики музичного виховання.

Основною суперечністю розвитку сучасної педагогічної освіти залишається невідповідність усталених традиційних методів навчання і виховання школярів сучасним суспільним процесам і оновленню діючої системи освіти. Це спонукає педагогів до творчих пошуків, інновацій, постійного самонавчання, навчання протягом всього життя.

Сьогодні спостерігається суттєва розбіжність між знаннями студентів, отриманими в процесі навчання, і здатністю використовувати ці знання в реальному житті, у вирішенні типових професійних завдань, що виникають у педагогічній практиці.

Постає гостра проблема формування педагогічної грамотності студентів. З точки зору

сучасних вчених-філософів і соціологів, грамотність – це результат систематизованої навчальної діяльності, що виражається в активному оволодінні знаковою системою знань та вмінь, а також в здатності використовувати цю систему з метою пізнання оточуючої дійсності і вирішення проблем, що виникають у практичній діяльності.

Педагогічна грамотність майбутнього учителя музичного мистецтва, як цілісність його уявлень про професійну діяльність педагога, єдність його загальних, наукових, психолого-педагогічних і мистецьких знань, визначається важливими вміннями визначати і враховувати:

- головну педагогічну мету і завдання музичного навчання школярів;
- запити, інтереси і потреби сучасних школярів, рівень їх загального і музичного розвитку;
- перспективи подальшого художнього розвитку учнів, очікувані результати;
- співвідношення своїх професійних можливостей і можливостей виховного середовища (культурних умов в закладі освіти, в сім'ї, соціальному оточенні).

В. Андрущенко вважає, що професійна педагогічна освіта як соціокультурний феномен, «є суспільним процесом розвитку і саморозвитку особистості, пов'язаним з оволодінням соціально-значущим досвідом, втіленим у знаннях, уміннях і навичках творчої діяльності, чуттєво-ціннісних формах духовно-практичного освоєння світу» [Андрущенко: 110].

Сучасний, обтяжений інформацією світ, стрімкі темпи розвитку науки, техніки, культури і мистецтва, процес постійної зміни і оновлення педагогічної діяльності висувають актуальну проблему неперервної освіти вчителя, навчання його тому, як опанувати новими знаннями, самостійно навчатись, поповнювати свої знання.

Феномен самоосвіти, що набуває сьогодні особливого значення, полягає в готовності до активного оволодіння способами наукового пізнання, операціями аналітичного, незалежного, критичного і креативного мислення, особистісними вміннями і прийомами практичної навчальної діяльності.

В цьому контексті самоосвітню компетентність варто розглядати як гностичну якість осо-

бистості, що виявляється в стійкому інтересі до систематичного оволодіння новими знаннями, мотивації їх поповнення і поглиблення, здатності до постійного самонавчання і когнітивного аналізу власної професійної діяльності.

В системі професійної педагогічної компетентності майбутнього учителя музичного мистецтва самоосвітня компетентність займає одне із чільних місць. Самоосвітньою компетентністю повинен володіти кожен майбутній учитель, оскільки вона забезпечує усвідомлений характер його самонавчання, надає процесам мотивації навчання раціональний зміст, визначає рівень його професійної майстерності.

Структура самоосвітньої компетентності ґрунтується на активній освітньо-пізнавальній, інформаційно-пошуковій, творчій діяльності учителя, спрямованій на підвищення його кваліфікації.

Самоосвітня компетентність майбутнього учителя музичного мистецтва передбачає вміння:

- збирати, нагромаджувати, систематизувати інформацію;
- знаходити нову потрібну інформацію у допоміжній літературі – друкованих джерелах, електронних засобах інформації, першоджерелах, довідниках тощо;
- вміння користуватись електронною поштою, комп'ютерною мережею, комп'ютерними музичними програмами;
- аналізувати зміст нової інформації, оцінювати її;
- формулювати висновки, теоретичні узагальнення на основі отриманої інформації відповідно до поставленого завдання, систематизувати отримані знання;
- визначати шляхи використання отриманої нової інформації;
- усвідомлювати значення нових науково-теоретичних знань і практичних вмінь, практично застосовувати нові знання;
- висувати власні концепції, що можуть суперечити отриманим знанням;
- постійно вдосконалювати свої знання;
- прогнозувати результати своєї самоосвітньої роботи.

Самоосвіта для майбутнього учителя музичного мистецтва, як соціальна і педагогічна потреба, важлива для розширення його

художньо-естетичного кругозору, музичного досвіду, розуміння назрілих мистецьких проблем, новацій у методології і методиці викладання мистецьких дисциплін, усвідомлення виховних завдань сучасної культури і мистецтва, інших важливих питань, що стосуються мистецького життя країни і світу.

О. Кучерявий в самоосвіті учителя виділяє два основні аспекти: професійний і особистісний. Професійний спрямований на підготовку і вирішення завдань, пов'язаних із педагогічною діяльністю, а особистісний охоплює коло художньо-естетичних інтересів вчителя, захоплень і нахилів, що перебувають поза її межами або у зв'язку з нею [Кучерявий: 45].

Самоосвітню компетентність майбутнього вчителя можна розглядати як системне інтегративне явище його послідовної професіоналізації, характеристику активної навчально-пошукової діяльності, що веде до позитивних професійних змін на шляху до педагогічної майстерності.

З-поміж важливих умов, що забезпечують активне формування самоосвітньої компетентності майбутніх учителів музичного мистецтва, можна визначити такі:

- орієнтація освітнього процесу в закладі освіти на загальний і професійний розвиток кожного студента;

- спрямування змісту, прийомів і методів навчальної діяльності на організацію активної пізнавальної, науково-пошукової роботи студентів;

- забезпечення в професійній підготовці студентів нерозривного зв'язку наукової теорії з практикою;

- збільшення обсягу самостійної навчально-пошукової діяльності студентів з опрацювання додаткової літератури, наукових джерел;

- формування навчально-дослідницьких вмінь і навичок студентів;

- виховання у студентів стійкого інтересу до професійного зростання, усвідомленої потреби у реалізації набутих знань як життєвої необхідності.

Сформована самоосвітня компетентність майбутнього учителя виражається в його широкому світобаченні, позитивному креативно-діяльнісному ставленні до навчання, пізнавально-творчої діяльності, вмінні самостійно

поповнювати свої знання і використовувати їх у реальному професійному житті.

У формуванні ініціативного, мислячого, інформаційно-спроможного майбутнього педагога, здатного до художньо-творчого саморозвитку важливо використовувати потенційні можливості підготовки студентів до практичних, лабораторних, семінарських занять, підготовки і проведення педагогічної практики з написання студентами наукових статей, курсових робіт, вирішення студентами різних пізнавально-творчих завдань (наприклад, порівняння різних теоретичних концепцій, критичний аналіз наукових статей а педагогічних журналах з певних проблем, що стосуються викладання мистецьких предметів; участь студентів в індивідуальних і групових проєктах, що ґрунтуються на певних дослідженнях (наприклад створення навчальної програми викладання музичного мистецтва для обдарованих учнів, певного класу. Це і розробка оригінального дидактичного матеріалу з окремих тем програми; збір музичного фольклору Волині тощо); підготовка до святкових масових культурних заходів в освітньому закладі (Дня знань, Дня музики, Дня студента), літературно-музичних вечорів, музичних передач, лекцій-концертів, арт-подумів тощо.

Висновки. Отже, самоосвітня компетентність майбутнього учителя музичного мистецтва бачиться нами як інтегративна динамічна педагогічна система сформованих вмінь і навичок самостійного опанування новою інформацією, як особистісна усвідомлена потреба в самоосвіті і готовність до самостійного оволодіння новими знаннями.

Вона є результатом чіткої організованої навчальної і практичної пізнавальної інтелектуальної і художньої діяльності студента і виражається в його інтересі і активному ставленні до навчання, креативному мисленні, стабільності художньо-пізнавальних інтересів, в систематичній роботі над культурно-естетичним саморозвитком особистості.

Самоосвітня компетентність студента формується в процесі продуктивної навчальної діяльності, результатом якої є вміння самостійно знаходити і оперувати інформацією, необхідною для вирішення різних освітніх і виховних проблем, що забезпечує позитивну динаміку.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. Проблема формування нового вчителя для об'єднаної Європи XXI століття. Європейські педагогічні студії: зб. статей. ред. кол. В.Андрущенко (голова). Київ : Вид. КНПУ ім. М. Драгоманова, 2012. Вип. 1–2. С. 110.
2. Бібік Н. М. Компетентність і компетенції у результатах початкової освіти. Дидактико-методичне забезпечення контролю та оцінювання навчальних досягнень молодших школярів на засадах компетентнісного підходу: монографія / Савченко О. Я., Бібік Н. М., Байбара Т. М. та ін. Педагогічна думка, 2012. С. 46–53.
3. Красовська О. О. Формування професійної компетентності майбутнього вчителя початкової школи в галузі мистецької освіти. Психолого-педагогічні основи гуманізації навчально-виховного процесу в школі та ВНЗ: збірник наукових праць. Рівне : РВЦ МEGУ імені академіка Степана Дем'янчука. 2016. № 1(15). С. 39–49.
4. Кучерявий О. Г. Концептуальна схема психології професійного самовиховання майбутніх педагогів дошкільної і початкової шкільної ланки освіти. Практична психологія і соціальна робота. 1999. № 1. С. 45–46.
5. Остапенко Н. І. Компетентнісний підхід у професійній підготовці майбутнього вчителя музичного мистецтва. Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. № 2. Ніжин, 2015. С. 53–57.
6. Adam J. Kruse. (2015). Preservice Music Teachers' Experiences With and Attitudes Toward Music Genres. Journal of Music Teacher Education. June 24. DOI: 10.1177/1057083714530721. P. 1–13.

REFERENCES

1. Andruschenko V. (2012) Problema formuvannya novogo vchutelya dlya ob'ednanoi Evropu XXI stolittya [The problem of forming a new teacher for a united Europe of the 21st century] Evropeyski pedagogichni studiyi: zb. statey. red. kol. V.Andruschenko (golova). Kiyiv: Vvyd. KNPU Im. M. Dragomanova. Vyp. 1–2. S. 110. [in Ukrainian]
 2. Bibik N. M. (2012) Kompetentnist i kompetensiyi u rezultatah pochatkovoyi osvity [Competence and competencies in the results of primary education] Didaktiko-metodichne zabezpechennya kontrolyu ta otsinyuvannya navchalnih dosyagnen molodshih shkolyariv na zasadah kompetentnisnogo pidhodu: monograflya / Savchenko O. Ya., Bibik N. M., Baybara T. M., ta In. Pedagogichna dumka. S. 46–53. [in Ukrainian]
 3. Krasovska O. O. (2016) Formuvannya profeciynoyi kompetentnosti maybutnogo vchitelya pochatkovoyi shkolvy v galuzi mictetskoyi ocvity. [Formation of professional competence of the future primary school teacher in the field of art education] Pcihologo-pedagogichni osnovu humanizatsiyi navchalno-vihovnogo protsecu v shkoli ta VNZ: zbirnyk naukovyih prats. Rivne : RVTs MEGU imeni akademika Stepana Dem'yanchuka. № 1(15). С. 39–49. [in Ukrainian].
 4. Kucheryaviy O G. (1999) Kontseptualna shema psihologiy profesiynogo samovihovannya maybutnih pedagogiv doshkilnoyi i pochatkovoyi shkilnoyi lanki osvsty [Conceptual scheme of the psychology of professional self-education of future teachers of preschool and primary school education] Praktichna psihologiya i sotsialna robota. № 1. S. 45–46. [in Ukrainian]
 5. Octapenko N. I. (2015) Kompetentnicniy pidhid u profeciyniy pidgotovtsi maybutnogo vchitelya muzichnogo mictetstva. [A competent approach in the professional training of a future music teacher] Naukovi zapicki NDU im. M. Gogolya. № 2. Nizhyn, С. 53–57. [in Ukrainian]
 6. Adam J. Kruse. (2015). Preservice Music Teachers' Experiences With and Attitudes Toward Music Genres. Journal of Music Teacher Education. June 24. DOI: 10.1177/1057083714530721. P. 1–13.
-

B. YE. ZHORNIAK

Candidate of Pedagogy,

Head of the Department of Theory, Methods of Music Education and Instrumental Training,

Municipal Higher Educational «Lutsk Pedagogical College»

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: bogdana.zhorniak@gmail.com

http://orcid.org/0000-0002-9122-9323

S. M. TKACHUK

Lecturer at the Department of Theory, Methods of Music Education and Instrumental Training,

Municipal Higher Educational «Lutsk Pedagogical College»

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: svtlanka56@gmail.com

http://orcid.org/0000-0002-6797-4411

O. M. YURCHUK

Lecturer at the Department of Theory, Methods of Music Education and Instrumental Training,

Municipal Higher Educational «Lutsk Pedagogical College»

of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine

E-mail: oyurchuk@lpc.ukr.education

http://orcid.org/0000-0002-2790-7767

FORMATION OF SELF-EDUCATIONAL COMPETENCE OF A FUTURE MUSIC TEACHER

The relevance of the problem intended to form self-educational competence of a future music teacher which is revealed in this article, is determined by the fundamental changes going on in the modern socio-political, economic, and cultural life in Ukraine, in national education, musical theory and practice.

The foremost requirement of the modern music pedagogical education is to train a highly qualified, competent and knowledgeable teacher and musician possessing developed professional competences, which provide, under the conditions of radical social and cultural transformations and intensive development of the New Ukrainian School, the ability for personal and professional self-improvement, creative implementation of pedagogically important functions – educational, research and methodical, social and pedagogical, organizational, cultural and educational, and other functions.

Today, the problem of professional training of teachers of art disciplines is particularly relevant, since art education is of great importance in the general education and upbringing of young people, preparing them for future creative activities.

In the article, the authors consider self-educational competence of a future music teacher as his/her professional and personal characteristic feature which is based upon internal motivation and advanced cognitive interests in the regular and systematic replenishment of knowledge – professional, psychological, methodical, cultural. This knowledge will ensure the ability to successfully design his/her further general and professional development. In this context, the authors offer the following definition to self-educational competence of a future teacher: it is a systematic integrative phenomenon of his/her consistent professionalization, a characteristic of enthusiastic educational and research activity, which results in positive professional changes on the way to pedagogical mastery.

The content of the article substantiates the structure of the formation of self-educational competence of a future teacher and musician which is based upon his/her individual educational and cognitive, information retrieval, research and experimental and artistic creative activities, self-determination and predicting self-education results.

Key words: pedagogical literacy, pedagogical experience, professional pedagogical education, self-education, self-educational competence.